

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page:69-88
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 20.10.2019
Kabul/Accepted: 08.12.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**MERKEZDEN TAŞRAYA
TURİZM
POLİTİKALARININ
YANSIMALARI***

**REFLECTIONS OF TOURISM
POLICIES FROM TO
THE CENTRAL TO THE
PROVINCIAL**

Dr. Öğr. Üyesi Gülçinay BAŞDOĞAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Peyzaj Mimarlığı Bölümü

ORCID: 0000-0003-3281-911X, gule_01@yahoo.com

Öz

Van kentinin tarihi yapısına bakıldığında M.Ö. 15.000 - 8.000 kadar uzanan bir geçmişe sahip kent olduğu görülmektedir. Kent, tarihsel süreçte birçok medeniyete ev sahipliği, Urartu Krallığına ise başkentlik yapmıştır. Bulunduğu jeo-politik konum itibari ile birçok farklı kültürü de içinde barındırmıştır. Ancak bu kültürel ve tarihsel zenginliğe rağmen Van İlinin sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınma boyutunda yeterli bir ilerleme kaydedemediği Sosyo-Ekonomik Gelişim Endeksi (SEGE) araştırmalarında net olarak görülmektedir. Buna göre bu çalışma Van'ın kalkınmasına yönelik turizm politikalarında önemli bir kuruluş olan Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın stratejilerinin neler olduğunu ortaya koyarak bu stratejilerin neleri kapsadığını belirlemeyi hedeflemektedir. Bu hedefler doğrultusunda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013 ile Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Dönemi Stratejik Planı incelenerek Van iline yönelik yapılan yatırımlar ve politikalar (2005-2017 tarihleri arasında) Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü çatısında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda farklı uygarlıklara/kültürlere/kimliklere yatırım yapılarak Van kentinin kültürel çeşitliliğinin ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır. Ancak, yatırımlar 2005-2017 yılları arasında nitel ve nicel olarak değişiklik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi (SEGE), tu-

* Bu çalışma 26-29 Eylül 2019 tarihleri arasında Van kentinde düzenlenen IWACT 2019 III. Uluslararası Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Ayrıca çalışma, "Türkiye'de Kalkınma Politika ve Yatırımları İçinde Kültür Eksenli Yatırımların Analizi: Avrupa Birliği, Merkezi ve Yerel Yönetim Yatırımları Açısından Van Örneği" başlıklı doktora tezinin analizlerini içermektedir.

rizm politikaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Stratejik Planlar, Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü

Abstract

A quick look to the past of the city of Van will reveal an extensive history reaching back to 15.000 – 8.000 BC. While the city housed numerous civilizations in its history, one of its most prominent features is that it was the capital of the Urartian Kingdom for a certain period. Its geo-political positioning has also caused the city to gather properties from numerous different cultures. However, even though the city has such a vast cultural and historical treasure, the Socio-Economic Development Index (SEDI) clearly reveals that the city of Van couldn't achieve the desired social, economic, and cultural progress along with it. According to the this study aims to identify the strategies of the Ministry of Culture and Tourism –which is amongst the most prominent authorities regarding the tourism policies of the city of Van- and to find out their reflections in actual investments. Within this perspective, the 2007-2013 portion of the Turkey Tourism Strategy 2023 Action Plan, and the 2015-2019 Period Strategic Plan, of the Ministry of Culture and Tourism were inspected, and the investments and policies (between 2005-2017) towards the city of Van were evaluated under the scope of Van Directorate of Surveying and Monuments. As a result of these evaluations, it was tried to reveal the cultural diversity the city of Van by investing in different civilizations / cultures / identities. However, the investments vary in as qualitative and quantitative terms between 2005-2017.

Keywords: socio-economic development index (SEDI), tourism policies, Strategic Plans of the Ministry of Culture and Tourism, Van Directorate of Surveying and Monuments

Giriş

Van'a ait bazı istatistiki veriler incelendiğinde kentin kalkınma sorunun neler olduğu çok net görülmektedir. 1.096.397 nüfusa sahip Van kenti; Sosyo-Ekonomik Gelişme Endeksi (SEGE) kapsamında Türkiye'de 81 il içinde 75. sırada, insani gelişme endeksi sıralamasında ise 77. sırada yer almaktadır. Türkiye de okuryazarlık sıralamasında ise 68. sırada yer almaktadır. 2013 yılında Van'ın İşsizlik oranı ise %10.3'dür. 1985 yılında %17 olan Van ili nüfus artış hızı 2000 yılında %38'e çıkmıştır. Kültürel göstergeler kapsamında 2015 kütüphane sayısı Türkiye ortalamasının % 0,97'sini oluşturmaktadır. Van'daki sit alan sayısı 80, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı ise 178'dir. Kent M.Ö. 15.000 - 8.000 tarihlerine kadar uzanan tarihi geçmişe sahiptir. Turizm açısından Van ili Türkiye'nin toplam tesis sayısının %0,98'ini, oda sayısının %0,56'sını ve yatak sayısının % 0,48'ini oluşturmaktadır. Tarım sektöründe ise Türkiye ortalaması altında ekilen tahıl ve diğer bitkisel ürünler alanına sahiptir. Son olarak sanayi sektöründe ise Van (TRB2) Bölgesi; kişi başı sanayi imalatı değerinin Türkiye geneline göre 11 kat, kişi başı sanayi brüt yatırım değerinin

ise Türkiye geneline göre 10 kat gerisinde yer almaktadır (TUIK, 2016; DAKA, 2014:182). Ayrıca Van ilinin kentleşmeye yönelik alt ve üst yapı sorunları ile yaşam kalitesine yönelik donatı eksikliği de bulunmaktadır. Bu veriler doğrultusunda Van ilinin ciddi anlamda sosyo-ekonomik kalkınma sorunun olduğunu anlaşılmaktadır. Van'ın bu sorunlarına rağmen barındırdığı kültürel ve doğal çeşitliliğin yanı sıra jeopolitik durumundan kaynaklı önemli bir ticari merkez potansiyeli taşıması mevcut sorunların çözümü açısından önemlidir. Bu potansiyel bölge planlarında ve yerel yönetimlerde fark edilmiş olup buna göre kalkınma stratejileri geliştirilmiştir. Özellikle doğal ve kültürel mirasa yönelik olarak yerel yönetimler (belediyeler), ulusal ve bölgesel aktörler (Kültür ve Turizm Bakanlığı, DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, DAKA (Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı) turizm stratejileri oluşturmuştur. Bu bağlamda araştırmada turizm ve kalkınma arasındaki ilişki belirlenerek turizm sektöründe önemli bir aktör olan Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ulusal ve yerel ölçekte stratejileri ve bu stratejileri doğrultusunda Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün Van İline yapmış olduğu yatırımlar turizm ekseninden analiz edilmiştir.

1. Turizm ve Kalkınma

Kalkınma kavramı; bir ülkede belirli dönemler arasında ekonomide meydana gelen gelişme ve büyüme, toplumun yaşam standartlarında, üretilen ürünlerin kalitesinde veya üretim sisteminde iyileşmelerin yaşandığı ağırlıklı olarak ekonomik ortamı kapsamaktadır.

Kalkınma kavramının kapsamlı olarak incelenmeye başlandığı II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde kalkınmanın büyük ölçüde bir fiziki sermaye birikimi süreci olarak algılandığını görülmüştür. 1950 ve 1960'lı yıllarda gelişmiş ülkelerin yanı sıra özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri sermaye birikimi sürecini ve dolayısıyla iktisadi büyümeyi hızlandıracak kalkınma politikaları üzerinde odaklanmıştır. Ancak bu politikalar sosyal ve ekonomik problemlerini çözmede yetersiz kalmaya başladığında 1960 yılların sonuna doğru kalkınma politikaları yeniden gözden geçirilmeye başlamıştır (Kaypak, 2012: 11-19, Şenses, 2001: 93-129). Bu çerçevede kalkınma sadece ekonomik değil, toplumsal ve kurumsal yapıda ortaya çıkan bir değişiklik süreci olarak değerlendirilmiştir. Kalkınmanın tek bir itici güçle gerçekleşmesinin mümkün olmayacağı aynı zamanda ekonomik, psikolojik, sosyal, kültürel ve politik faktörlerin de kalkınmayı şekillendirdiği kabul edilerek kalkınma olgusu değişime uğramıştır. Bu olgusal değişime göre kalkınma 20. yüzyılda "sosyo-refah" içeriğiyle tanımlanmış; 20. yüzyılın son çeyreğinde ise nitelikli doğal, fiziksel, sosyal ve kültürel çevrenin varlığı ve kalitesi anlamına gelen "yaşam kalitesi" ile ölçülmeye başlanmıştır (Başkaya, 2000: 19).

Kalkınma kavramı daha çok ekonomi ile ilişkili olarak büyüme, gelişme ve ilerleme anlamında kullanılmakla beraber sosyal ve kültürel gelişmeyi de içinde barındırmaktadır. Kalkınma kurumları; fiziksel, ekonomik, kültürel, sosyal ve beşeri sermaye türlerine göre şekillenmiştir. Neo klasik iktisat kuramlarında büyüme/gelişme/kalkınma nicelik açısından daha çok çok değerlendirilerek ekonomik kalkınma önceliği ön planda tutulmuştur. İçsel büyüme teorileriyle birlikte niceliğin yanında niteliğinde önemli olduğu vurgulanmış ve beşeri sermayenin ekonomik kalkınmada önemli bir rol oynadığı ifade edilmiştir. Bilgi ve teknoloji beşeri sermaye ile gelişen bir yapı olarak tanımlanmış ve bu üç bileşen ile ekonomik kalkınma arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Eser ve Gökmen, 2009:41-56, Manga vd., 2015:45-60).

Kalkınmada öncelikli olarak sosyo-ekonomik gelişme hedeflenmektedir. Sosyo-ekonomik gelişme, kişi başına gelirin artırılması şeklinde özetlenebilecek ekonomik büyüme kavramıyla birlikte, yapısal ve insani gelişmeyi içine alan sosyal değişkenleri de kapsamaktadır. Son yıllarda gelişmişlik düzeyi, çok sayıda ekonomik, sosyal ve kültürel değişkenin kullanıldığı ve coğrafi bazda mukayese olanağı sağlayan sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksleri oluşturmak suretiyle ölçülmekte ve karşılaştırılmaktadır (SEGE, 2011:1).

Kalkınmada itici güç olarak görülen turizm sektörü ise özellikle gelişmekte olan ülkelerde değer kazanarak önemli ölçüdeki yatırımları çekmektedir. Turizm, gelişmekte olan ülkeler için görünmeyen ihracat kalemi olarak değerlendirilerek, büyük miktarda döviz girişleri sağlayarak ülkelerin dış ticaret açıklarının kapatılmasında ve ödemeler dengesinde olumlu etkiler oluşturmaktadır. Ayrıca birçok sektöre dolaylı veya doğrudan etki ederek ülke ekonomisine hareket kazandırmaktadır. Turizm potansiyeli olan her bölgede turizm sektörü geliştirilebileceği için ülke içerisinde bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları da azalabilecektir (Demir, 2014:102).

Ülkelerin bölgesel gelişmişlik farkının azaltılması ve uluslararası platformda gelişmiş ülkeler seviyesine çıkması için, kalkınmanın yerel, bölgesel ve ulusal anlamda tabandan yukarıya doğru aşamalı olarak hareket etmesi hedeflenmektedir. Bu hedefler doğrultusunda turizm sektörü bölgesel anlamda istihdam olanaklarının yaratılması, ekonomik büyüme ve refahın sağlanması için önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Özellikle çeşitli turizm faaliyetlerine ve kaynaklarına sahip olan ülkeler turizmin artı değerinden daha fazla faydalanmak adına kalkınma planlarında sektöre ayrı bir önem vermektedir (Baykul ve Maden, 2017: 66).

Bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesinde ulusla-

rarası kuruluşlar ve aktörler turizmi önemli bir politika aracı olarak görmektedir. Avrupa Birliği turizmi bölgesel eşitsizliğin azaltılmasını kolaylaştıran bir sosyal faktör, OECD Bölgesel Kalkınma Servisi ise turizmi bir kalkınma stratejisi olarak tanımlamaktadır (Baykul ve Maden, 2017: 66).

Oktaer, Susam ve Çak (2007: 26) turizmin ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini üç aşamalı olarak ifade etmiştir. Birinci aşamada, turizm sektöründe aniden meydana gelen gelişmeler herhangi bir devlet politikası ya da yatırım kararıyla desteklenmemiş olup turizm sektöründen oluşan gelirden sadece yerel halk faydalanarak küresel ölçekte ülke ekonomisine bir katkı söz konusu olmamaktadır. İkinci aşamada, turizm sektöründeki gelişmeler hem özel sektörde hem de devlet desteği ile sağlanmaktadır. Son aşamada ise turizm sektörüne yönelik yapılan yatırımlar ülke ekonomisine katkı sağlayarak hizmet sektörüne dönüşmektedir (Negiz, 2017:154).

Seyahat ve turizm, dünyanın birçok ülkesinde önemli bir ekonomik faaliyettir. Doğrudan ekonomik etkisinin yanı sıra, sektörel olarak dolaylı ve uyarılmış etkilere de önemli ölçüde sahiptir. BM İstatistik Bölümü Onaylı Turizm Uydu Hesapları metodolojisi ile (TSA:RMF 2008) sadece seyahat ve turizmin doğrudan katkısını nicelleştirmektedir. Ancak WTTC (*World Travel and Tourism Council*), seyahat ve turizmin toplam katkısının çok daha büyük olduğunu belirterek, yıllık araştırmalarıyla dolaylı ve uyarılmış etkilerini yakalamayı amaçlamaktadır. WTCC'un 2019 yılında hazırlanmış olduğu *Travel ve Tourism Economic Impact 2019 World* raporunda turizm ve seyahatin ekonomik etkilerini; doğrudan, dolaylı, uyarılmış ve toplam etkiyle ifade etmiştir (Şekil 1). Buna göre doğrudan etkiler; temel alanlar (konaklama, ulaşım-eğlence, cazibe merkezleri, ulaşım hizmetleri ve kültür, spor ve rekreasyon hizmetleri), sektörler (konaklama sektörü, yiyecek içecek sektörü, parakende ticaret ve ulaşım hizmetleri) ve harcama kaynaklarından (yerli kişisel turizm harcamaları, yerli iş gezisi harcamaları, yabancı ziyaretçi harcamaları ve kişisel devlet harcamaları) dolaylı etkiler; yatırım harcamaları, kamu ortaklı harcamalar ve tedarikçilerin etkisinden, uyarılmış etkiler; yiyecek ve içecek, rekreasyon, giyim, konaklama ve ev eşyalarından oluşmakta olup bu etkiler GSMH ve istihdamı etkilemektedir (WWTC, 2019:2).

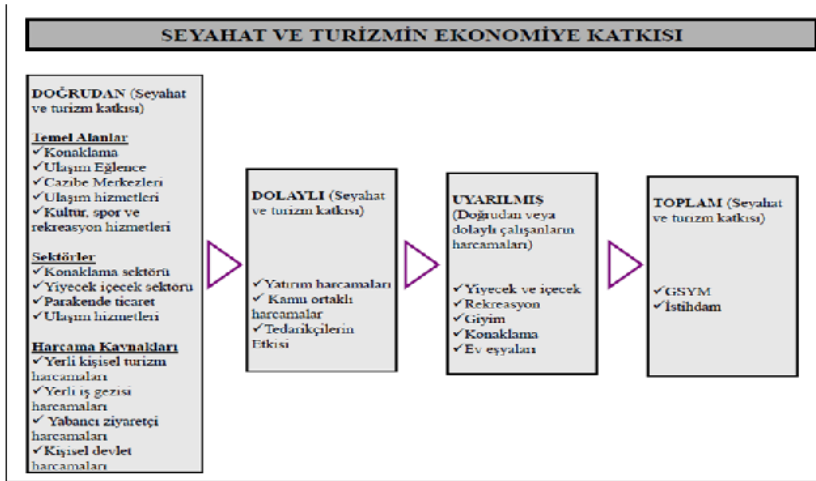
2. Türkiye’de Turizm Politikaları ve Van

1.1. 1963-2016 Dönemi Beş Yıllık Kalkınma Planları

Türkiye’nin ekonomik ve sosyal kalkınmasını hızlandırmak amacıyla 30 Eylül 1960 yılında 91 sayılı kanunla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. Devletin ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlarının belirlenmesinde Hükümete danışmanlık yapmakla sorumlu olan kuruluş

2011 yılında Kalkınma Bakanlığı'na dönüşmüş, 2018 yılında da Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile birleştirilmiştir. 1963 yılından itibaren beş yıllık kalkınma planları uygulanmaya başlanmıştır. Geçmişten günümüze on tane kalkınma planı hazırlanmıştır. Hazırlanan kalkınma planlarının hedefleri dönemin ekonomik ve sosyal koşullarına göre değişiklik göstermektedir.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) 1963 yılından başlayarak beşer yıllık arayla planlama yapmayı hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda 1963 yılından günümüze 10 tane beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır. İlk dokuz plan DPT tarafından 10. Plan ise Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında ilk on plan; kalkınma politikaları, ekonomik yapı ve turizm politikası açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda Türkiye'nin tarihsel süreçte ve ulusal ölçekte kalkınma politikalarında turizme yönelik nasıl politikalar geliştirdiğinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Şekil 1: Seyahat ve Turizmin Ekonomiye Katkısı

Kaynak: (WWTC, 2019:2)

1963 yılında hazırlanan birinci beş yıllık kalkınma planından dokuzuncu beş yıllık kalkınma planına kadar olan planlar beş yıllık süreyi kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Ancak dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013), AB'ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlandığı için plan dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 7 yıllık olarak strateji plan şeklinde hazırlanmıştır (DPT, 2006:2).

Beş yıllık kalkınma planlarında kalkınma politikaları ve ekonomik yapıya baktığımızda; birinci, ikinci ve üçüncü kalkınma politikaların-

da karma ekonomik yapı benimsenerek ithal ikameci politikada sanayiye ağırlık verilerek sanayi sektörü üzerinden bir kalkınma politikasının amaçlandığı görülmüştür. Beşinci plandan onuncu plana kadar olan planlarda ise ihracata dayalı büyüme ve serbest piyasa ekonomisi benimsenmiştir. Ayrıca bu dönemde planlarda dikkat çeken bir nokta ise ilk defa 7. Planda “sürdürülebilir kalkınma” söyleminin yer almasıdır. 7. Beş yıllık kalkınma planı ve sonraki planlardaki kalkınma hedeflerinde sürdürülebilir kalkınma anlayışı benimsenmiştir.

1.1.1. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Turizm Politikaları

Turizm Politikası olarak; 1963-1983 yılları arasında turizmde öncelikli bölge ve şehirler belirlenerek kitle turizme yönelik alt ve üst yapı çalışmalarına destek verilmesi amaçlanmıştır. 1985-1989 yıllarında tarihi ve doğal çevre vurgusu yapılarak sadece kitle turizmine yönelik değil diğer turizm potansiyellerinin de desteklenmesi ve ekolojik dengenin korunması hedeflenmiştir. 1990-1994 yıllarında kültür ve tabiat mirasının korunması, 1996-2000-2007 yıllarında sürdürülebilir turizm anlayışı ile yerel yönetimlerin ve halkın turizm bölgelerinde turizm ile ilgili kararlara katılımının sağlanması amaçlanmıştır. 2007-2013 yılında turizm potansiyeli olacak yörelerin turizmin geliştirilmesi ve turizm sektörünün doğal, kültürel ve sosyal değerler ile uyum içinde olması gerektiği vurgulanmıştır. 2014-2018 döneminde ise turizm sektörünün bölgesel kalkınma için öncü bir sektör olması hedeflenmiştir. Sonuç olarak 1923-1960 yılına kadar olan süreçte turizm politikasında kitle turizme başlayan ve kültürel değerleri dikkate almayan yirmi yıllık bir dönemin olduğu, 1990 yıllarında itibaren ise kültürel-doğal-tarihi değerler ile birlikte bir turizm politikasının oluşturulduğu ve turizm yatırımlarında yerel katılıma önem verildiği görülmektedir (Başdoğan, 2017:134).

1.2. Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Planları (2010-2023)

29/04/2003 tarih ve 25093 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4848 sayılı “Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun” ile Kültür ve Turizm Bakanlığı yeniden kurulmuştur. Bu kanunun amacı; “kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, tarihî ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek, yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak şekilde değerlendirmek, turizmin geliştirilmesi, pazarlanması, teşvik ve desteklenmesi için gerekli önlemleri almak” ve kültür ve turizm konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yönlendirilmesi ve bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunulması, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimin geliştirilmesi ve işbirliğinin yapılması için gerekli, teşkilât ve görevleri ilişkin esasları

düzenlemektir (Resmi Gazete, 2003). Buna göre kültürel değerlerin yaşatılması ve tanıtılmasına önem verilmekte ve tarihi-kültürel varlıkların korunması amaçlanmaktadır. Ayrıca turizmle ilişkili olanakların değerlendirilerek ekonomiye olumlu etkinin sağlanabileceği belirtilmektedir.

29/04/2003 tarihinde yayınlanan 4848 sayılı kanuna göre Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görevleri sekiz başlık altında verilmiştir. Buna göre kültürel ve turistik değerlerin korunması ve tanıtılması, ilgili kamu kurum ve kuruluşlar ile işbirliğinin yapılması, araştırma ve geliştirme projelerinin hazırlanması ve uygulanması ile turizm sektörünün ekonomide önem bir paya sahip olması için gerekli görev tanımları yapılmıştır. Bu görevlerden dikkat çeken nokta ise; a maddesinde yer alan kültürel ve turistik değerlere yönelik çalışmalar sonucunda millî bütünlüğün güçleneceği ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunacağına öngörülmesidir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın misyonu;

Ülkemizin evrensel kültür, sanat ve turizm değerlerinin sürdürülebilir korunmasını sağlayarak yaşatmak ve tanıtmak, toplumsal bilincin oluşmasında bilgiye erişimi kolaylaştırmak ve ülkemizin dünya turizminden alacağı payı artırmak” vizyonu ise; “Üstün evrensel değerlere sahip kültür mirasımızın, ulusal ve uluslararası sürdürülebilir korunma çabalarını başarı ile yöneten ve ülkemizi turizm alanında dünya liderleri arasında ilk sıralara taşıyan güçlü, saygın ve vazgeçilmez bir kurum olmak olarak açıklanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015a). Bakanlık sürdürülebilirlik çerçevesinde kültür, sanat ve turizm değerlerini ayırarak bu değerler çatısında dünyada turizm lideri olmayı hedeflemektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı kültür ve sanat kavramlarını ayırarak bu kavramlara ait faaliyetleri ayrı müdürlükler altında organize etmiştir. Sanat faaliyetleri; Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü ve Sinema Genel Müdürlüğü'nde, kültür faaliyetleri ise; Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kütüphane ve Yayınlar Genel Müdürlüğü ve Milli Kütüphane Başkanlığında değerlendirilmiştir. Turizm hedefleri ise Yatırım ve İşletme Genel Müdürlüğü çatısında şekillenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015b).

Araştırma kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ulusal ölçekte kültür ve turizm yönelik belirlemiş olduğu politikalar ile Van iline yönelik politikaları değerlendirmek için Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013 ve Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Dönemi Stratejik Planı aşağıda detaylı incelenmiştir.

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planında (2007-2013) vizyon;

sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesi olarak belirlenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015c: 4). Buna göre turizme yönelik ilkeler sürdürülebilir kalkınma çatısında değerlendirilerek; turizm sektörünün çeşitlendirilmesi, markalaşan turizm bölgelerinin oluşturulması, uluslararası işbirliği ve küresel pazar taleplerine göre planlamaların yapılması, turizm sektöründeki yerel, merkezi ve sivil aktörlerin etkin olması ve sosyo-ekonomik yapının güçlendirilmesinde turizmin bir araç olarak kullanılması hedeflenmiştir.

2023 hedefleri doğrultusunda turizm sektörünün gelişmesine yönelik olarak 16 adet strateji geliştirilmiş ve bu stratejilere yönelik kavramsal eylem haritası oluşturulmuştur. Bu stratejiler; planlama, yatırım, örgütlenme, iç turizm, araştırma ve geliştirme, ulaşım ve alt yapının güçlendirilmesi, tanıtım ve pazarlama, eğitim, hizmet kalitesi, kentsel ölçekte markalaşma, turizmin çeşitlendirilmesi, mevcut turizm alanlarının rehabilitasyonu, turizm gelişim bölgeleri, turizm gelişim koridorları, eko-turizm bölgeleri ve turizm kentleridir. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planında (2007-2013) Türkiye'nin uluslararası platformda turizmde marka olması hedeflemiştir. Bu hedefler doğrultusunda; sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir turizm, turizmin çeşitlendirilmesi, markalaşan turizm bölgeleri, yöresel mimari ve aktörlerle işbirliği ilkeler olarak benimsenmiştir. Araştırma ve geliştirme stratejisi kapsamında Türkiye'nin imajının oluşturularak turizm üzerinden bir marka yaratılması hedeflenmiştir. Turizm Merkezi ve Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri'nde fiziksel planların oluşturulması, kentsel ölçekte markalaşma kapsamında ise; kültürel ve doğal değerler üzerinden kültür turizmini canlandırmak amacıyla kentlerin markalaştırılması ve kültür turizm kentleri ile marka kültür kentleri oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaçlara yönelik olarak; müze, restorasyon, el sanatlarına yönelik çarşı, fuar ve kongre merkezleri, sanat köyleri ve ulusal ve uluslararası ölçekte faaliyetlerin düzenlenmesi önerilmiştir. Turizm çeşitlendirilmesinde de eko-turizm ve yayla turizmi için el sanatları eğitimi, müze evler, kültür köyleri ve bilim-doğa müzeleri önerilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015c:3-56).

Bu stratejilerden turizm gelişim bölgeleri stratejisi Van iline yönelik doğrudan bir politika oluşturduğu için detaylı olarak incelenmiştir. Turizm gelişim bölgeleri stratejisinde; varış noktası olarak geliştirilen ve birden fazla ili kapsayan bu bölgelerde yerel ve bölgesel kalkınmada turizm-

min güçlü bir araç olarak kullanılması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda turizminin gelişme aksları boyunca tematik bölgesel varış noktaları geliştirilmiştir. Dokuz adet tematik bölge belirlenmiş ve gerekli yapısal düzenlemeler için eylem planı oluşturulmuştur. Bunlardan biri de “Urartu Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi”dir. Van ve Bitlis illerini kapsayan bölgede kültürel ve tarihsel öğeler esas alınarak, bölgedeki şehirlerde kültür turizminin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, bölgede kıyı turizmi ve kış turizminin geliştirilmesiyle Van Gölü ve çevresinin ulusal ve uluslararası ölçekte kültürel bir varış noktası olarak öne çıkarılacağı belirtilmiştir. Bölgenin, diğer turizm türleri ile entegrasyonunun sağlanarak büyük çaplı “Urartu Varış Noktası”nın geliştirileceği, gerçekleştirilecek arazi tahsisi ve yapılacak yeni yatırımlar ile nitelikli tesis sayısının ve yatak kapasitesinin artırılacağı belirtilmiştir. Bölgeye 18 delikli 2 adet golf tesisi ile Ahlat Su Sporları, Deniz Otobüsü Yanaşma ve Barınma Yeri inşaatına ilave olarak bir adet yat limanı önerilmiştir. Ayrıca bölgenin GAP ve kış koridoru ile olan bağlantıların da güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Turizm gelişim koridorları kapsamında ise; belli bir güzergâhın doğal ve kültürel dokusunun yenilenerek belli temalara dayalı olarak turizm amacıyla geliştirilmesine yönelik stratejiler oluşturulmuştur. Bu güzergâhlar için yedi adet tematik turizm gelişim koridoru önerilmiştir. Koridorlardaki alternatif turizm türlerinin gelişiminin yakın çevredeki diğer kültürel ve doğal değerlerle de ilişkilendirilmesi amaçlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015c:48).

Eylem Planı turizm sektörünü kapsadığı için turizme yönelik çoğu öneri kültür sektörü ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle kültürel yapıların oluşturulması ve kültürel etkinliklerin düzenleneceği mekânlar yaratılması kültür eksenli kentsel politikaların temel taşı oluşturmaktadır. Turizmde bir marka kent yaratmak için ağırlıklı olarak kültürel ve tarihi değerlerin kullanıldığı görülmektedir. Uluslararası rekabet ortamında ülkelerin ve kentlerin yarışı bu planda turizm sektörü üzerinden değerlendirilmiştir. Planda önerilen Urartu Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi’dir. Van ve Bitlis illerini kapsayan Bölge kültür turizmi açısından değerlendirilerek kültürel varış noktası olarak planlanmıştır. Buna göre kültür, turizm için araçsallaşarak turizm için kültür olmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Dönemi Stratejik Planında ise; kurumun misyonu; “ülkenin evrensel kültür, sanat ve turizm değerlerinin sürdürülebilir korunmasını sağlayarak yaşatmak ve tanıtmak, toplumsal bilincin oluşmasında bilgiye erişimi kolaylaştırmak ve ülkenin dünya turizminden alacağı payı artırmak” vizyonu ise “üstün evrensel değerlere sahip kültür mirasımızın, ulusal ve uluslararası sürdürülebilir korunma çabalarını başarı ile yöneten ve ülkemizi turizm alanında dünya liderleri arasında ilk sıralara taşıyan güçlü, saygın ve vazgeçilmez bir kurum olmak”

olarak belirlenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015d: 64). Bu bakış açısıyla oluşturulan 2015-2019 Dönemine ait Stratejik Plan sekiz adet strateji ve altı hedeften oluşmuştur. Buna göre kültürel mirasın sürdürülebilir çerçevede korunması ve geliştirilmesi için her türlü alt ve üst yapı çalışmalarının yürütülmesi ve müze faaliyetlerinin aktif hale getirilmesi hedeflenmiştir. Ülkenin kültürel birikiminin artırılması amacıyla derlenen kaynakların sınıflandırılması ve kütüphane olanaklarının geliştirilmesine öncelik verilmiştir. Türkiye'nin kültür ve sanat merkezi haline gelmesi için kültür ve sanat etkinliklerin desteklenmesi, kültür merkezli yatırımlara öncelik verilmesi, özel tiyatroların desteklenmesi ve teşvik sisteminin geliştirilmesi öngörülmüştür. Telif haklarına dayalı endüstrilerin ekonomik değerinin artırılması adına bu endüstrilerin geliştirilmesi ve desteklenmesi, kültür ekonomisi boyutunda veri oluşturulması için gerekli kurumlarla koordinasyonun sağlanması hedeflenmiştir. Türk sinemasının markalaştırmak için sinema sektörüne gerekli destek ve teşvikin sağlanması ve bu bağlamda Sinema Arşiv ve Müzesi'nin kurulması öngörülmüştür. Uluslararası alanda turizm sektöründe marka olmak adına turizm Turizm Merkezleri ile Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri için gerekli fizibilite çalışmalarının yapılarak gerekli alt ve üst yapı uygulamalarının tamamlanması ve uluslararası düzeyde festival ve etkinlik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi önemli görülmüştür (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015d: 66-79).

2015-2019 dönemine göre stratejiler ağırlıklı olarak ülkenin kültürel değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve uluslararası pazarda tanınmasına odaklanmıştır. Buna göre Kültür ve Turizm Bakanlığı sekiz temel stratejik amacın gerçekleştirilebilmesi için 2015-2019 yılları arasında toplam 9.352.218.240,92 TL bütçe ayırmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Dönemine Ait Stratejik Plan misyonunda kültür, sanat ve turizm değerlerine, vizyonda da kültürel mirasa vurgu yapılarak turizmde liderlik hedeflenmiştir. Planda kültür, sanat ve kültürel mirasa yönelik olarak belirlenen amaç, hedef ve faaliyetler doğrudan kültür politikaları ile ilişkilidir. Müzeler, kütüphaneler, sanat merkezleri, kültür merkezlerinin oluşturulması, sinema ve tiyatroların desteklenmesi, kültürel faaliyetlerin organize edilmesi, Türk kültür, sanat ve edebiyatına ait eserlerin basılması kültürel alt yapı ve üst yapıya yönelik politikalarlardır. Özellikle “Kamu Eliyle Yapılan Kültür Yatırımlarına Destek Projesi” Turizm ve Kültür Bakanlığı'nın kültür politikaları alanında öncü rol oynadığının göstergesidir. “Türk sinemasını bir marka haline getirerek önemli bir kültürel ihraç ürününe dönüştürmek ve ulusal sinema envanterini oluşturmak” ve “Ülkenin yaratıcı/telif hakkı korumasına dayalı endüstrilerin geliştirilmesinin ve desteklenmesinin sağlanması” kültür endüstrilerine yönelik doğrudan bir politika içermektedir. Türk sinemasını

markalaştırılması için teşvik sistemlerin çeşitlendirilmesi ve Türkiye Sine- ma Arşivi ve Müzesinin kurulmasının amaçlanması film endüstrisine özel bir yaklaşımın olduğunu göstermektedir. Turizm sektörüne yönelik olarak Türkiye'nin uluslararası pazarda rekabet gücünü artırarak turizmde marka- laşması hedeflenmiştir. Ayrıca planda kültürlerarası iletişimi güçlendirme amacının yanısıra Türk kimliği vurgusu da daha fazla ön plana çıkmakta- dır.

1.2.1. Kültür ve Turizm Bakanlığı Van Rölöve ve Anıtlar Mü- dürlüğü Yatırımları

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait büyük ölçekli yatırımların Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından yürütüldüğü için diğer müdürlük- lere ait (Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Van Müze Müdürlüğü, Van Kültür Varlıkları Korum Bölge Kurulu Müdürlüğü, Van Devlet Tiyatro- su Müdürlüğü, Van Kültür Sarayı (Kültür Merkezi) yatırımların kurumsal ağırlıklı olmasından dolayı (hizmet alımı, malzeme alımı, vb.) araştırma kapsamında bu yatırımlar değerlendirilmemiştir. Merkez teşkilatın bölge- lerde oluşturduğu taşra yapısına bakıldığında Van ilinin 2010 yılına kadar Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğüne 2010 yılından sonra da Van Rölöve Anıtlar Müdürlüğüne bağlı olduğu görülmektedir. Buna göre Kül- tür ve Turizm Bakanlığı'nın stratejik amaçları doğrultusunda Van iline yö- nelik yapılan yatırımlar ve politikalar Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü çatısında incelenmiştir. 11/12/2015 tarih ve 1233069 sayılı Kültür ve Tu- rizm Bakanı onayıyla yürürlüğe giren Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Rölöve ve Anıtlar Müdürlükle- rinin Çalışmaları Hakkında Yönergede Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlü- ğü'nün; "Bakanlığa tahsisli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile müze- lerin bakım, onarım, inşaat, restorasyon, restitüsyon, çevre düzenleme ve teşhir-tanzim 263 işlerine ait her türlü etüt, proje ve uygulama hizmetlerini yapmak veya yaptırmak" ile sorumlu olduğu belirtilmiştir (Kültür ve Tu- rizm Bakanlığı, 2015e). Van kentindeki çalışmalar; 2002 yılından itibaren Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün sorumlu olduğu kentler için- de yer alırken 2010 yılında Bakanlar Kurulu karar ile Van ilinde dört ili de kapsayan (Ağrı, Bitlis, Hakkâri ve Muş) Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü bünyesinde yapılmıştır. Buna göre 2005-2010 yılları arasında Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü bünyesinde yapılan 14 proje Van kent merke- zindeki tarihi yapılara yoğunlaşmış ve 7.002.826,00 TL bütçe ayrılmıştır. 2011- 2017 yılları arasında ise 24 proje yapılmış ve 38.262.473,92 TL des- tek sağlanmıştır. Buna göre 2005-2017 yılları arasında 38 projeye toplam 45.265.299,92 TL destek sağlanmıştır (Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, 2019). Projeler kültürel miras kapsamında tarihsel, kültürel ve doğal miras (somut miras) değerlerine yönelik yatırımları içermekte olup Van ilinde

bulunan tarihi ve kültürel yapıların restorasyonunu, proje çizimini ve çevre düzenlemesini kapsamaktadır (Tablo 1). Van Röle ve Anıtlar Müdürlüğü bazı projelerin ödeneklerinin Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan bazılarının ise Van Valiliği, Van İl Özel İdaresi ve DAKA tarafından karşılandığını belirtmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığına ait 2015-2019 Dönemi Stratejik Planında belirtilen Stratejik Amaç 1 (kültürel mirasın sürdürülebilir korunmasını sağlayarak evrensel kültüre katkıda bulunmak) yatırımların amacı ile örtüşmektedir.

Van Röle ve Anıtlar Müdürlüğü 2017 tarihinden bugüne kadar herhangi bir yatırım projesine destek sağlanmamıştır. 23 Ekim 2011 ve 9 Kasım 2011 yılında Van kentinde meydana gelen 7.2 ve 5.7 şiddetindeki depremden dolayı bir çok tarihi yapı zarar gördüğü için en fazla yatırım desteği 2012 ve 2013 yılları arasında gerçekleşmiştir. 2009 yılında ise herhangi bir yatırım projesi desteği sağlanmamıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait yatırımlar araştırma kapsamında yatırım konularına göre fiziki alt yapı, restorasyon ve içerik olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre fiziki alt yapı kapsamında 15 projeye 28.143.263,21 TL, restorasyon kapsamında 22 projeye 17.087.226,71 TL ve son olarak içerik kapsamında ise 1 projeye 34.380,00 TL hibe desteği sağlanmıştır. Buna göre en fazla desteği fiziki alt yapı ve restorasyon projeleri almıştır.

Tablo 1: Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Bağlı Van Röle ve Anıtlar Müdürlüğü Yatırımları

No	Uygulayıcı Kurum	Proje Adı	Yıl-Başlan-gıç-Bitiş	Hibe Tutarı (TL)	Kurumsal Sınıflama
1	Diyarbakır Röle ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Akdamar Kilisesi Çevre Düzenlemesi ve Onarımı	2005-2005	2.849.000,00	KVMGM
2	Diyarbakır Röle ve Anıtlar Müdürlüğü	Eski Van Kenti Çevresinde Drenaj ve Çevre Islahı Yapımı	2006-2006	264.416,00	KVMGM
3	Diyarbakır Röle ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Hoşap Kalesi Röle Res.Restorasyon Projeleri Yapımı	2006-2007	217.155,00	KVMGM
4	Diyarbakır Röle ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Müzesi Onarımı	2006-	226.975,00	KVMGM
5	Diyarbakır Röle ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Müzesi Onarımı ve Teşhir-Tanzimi	2007-	460.000,00	KVMGM

6	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Erciş Çelebibağ Selçuklu Mezarlığı İhata Duvarı Yapılması	2007-	270.000,00	KVMGM
7	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Adır Çeşmesi Restorasyonu	2007-2008	18.000,00	KVMGM
8	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Röl.Res.Restorasyon Projesi Yapımı	2007-	335.177,00	KVMGM
9	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Güney Cephesi Aydınlatma Projesi Yapımı	2008-	11.103,00	KVMGM
No	Uygulayıcı Kurum	Proje Adı	Yıl-Başlan-gıç-Bitiş	Hibe Tutarı (TL)	Kurumsal Sınıflama
10	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Erciş Çelebibağ Mezarlığı Onarımı -Çevre Düzenleme	2008-	1.377.000,00	KVMGM
11	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van İli Gürpınar İlçesi Hoşap Kalesinin Kısmi Onarımı	2010-	50.000,00	KVMGM
12	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Akdamar Kilisesi Müştemilatı Röl.Res. Restorasyonu	2010-2012	99.000,00	KVMGM
13	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Onarımı	2010-	800.000,00	KVMGM
14	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van İli Erciş İlçesi,Tekevlr Selçuklu ve Osmanlı Dönemi Mezarlığı Onarımı	2010-	25.000,00	KVMGM
15	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Güney Cephesi Aydınlatma İşi	2011-	429.590,85	KVMGM
16	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi 2.Etap Restorasyonu	2011-2012	1.918.306,54	KVMGM
17	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Urartu Müzesi Maketi Yapım İşi	2012-2012	34.810,00	KVMGM
18	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Yürüyüş Yolu Yapım İşi	2012-2012	943.745,12	KVMGM
19	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Urartu Yazıtlarının Temizliği ve Korunması İşi	2012-2012	49.796,00	KVMGM

20	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Faki Teyran Yürüme Yolu Yapım İşi	2012-	10.000,00	KVMGM
21	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi 3.Etap Restorasyonu	2012-2013	4.956.268,75	KVMGM
22	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Akdamar Adası Çevre Düzenlemesi ve Müştemilatları Onarımı	2012-2014	2.096.603,78	KVMGM
23	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Ayanis Kalesi Rölöve, Restitüsyon ,Restorasyon Koruma Elektrik Projeleri	2012-2013	50.400,00	KVMGM
24	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Bahçesaray Faki Teyran Evi Proje Hazırlama İşi	2012-2013	7.800,00	KVMGM
25	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Başkale Abdülhekim Efendi Camii Proje Hazırlama İşi	2012-2013	21.000,00	KVMGM
26	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Urartu Müzesi Teşhir Tanzim Uygulama İşi	2013-	4.000.000,00	KVMGM
27	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Bahçesaray Faki Teyran Evi Restorasyonu, Çevre Düzenlemesi Elektrik İşleri	2013-2013	115.704,66	KVMGM
28	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Başkale Abdülhekim Efendi Camii Restorasyonu Yapım İşi	2013-2014	426.953,94	KVMGM
29	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Merkez Sarmaç Köyü Yol Yapımı ,WC,-Şadırvan ve Çevre Düzenlemesi Yapım işi	2013-2013	224.200,00	KVMGM
30	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Çevre Düzenleme ve Altyapı Projeleri Hazırlama İşi	2013-2013	70.200,00	KVMGM
No	Uygulayıcı Kurum	Proje Adı	Yıl-Başlan-gıç-Bitiş	Hibe Tutarı (TL)	Kurumsal Sınıflama
31	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Erciş Kümbeti Restorasyonu Restitüsyon ve Çevre Düzenleme Proje İşi	2013-	10.974,00	KVMGM
32	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Abdülhekim Arvasi Cami WC ve Çevre Düzenlemesi Yapım İşi	2014-2014	124.203,03	KVMGM

33	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Urartu Müzesi Çevre Düzenleme İşi	2014-2015	1.928.120,00	KVMGM
34	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Devlet Tiyatro Binası Güçlendirme ve Büyük Onarım İşi	2015-2017	5.310.000,00	KVMGM
35	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Zernek Kalesi Projeleri Hazırlama İşi	2015-2019	84.900,00	KVMGM
36	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Yürüme Yolu Ve Karşılama Merkezi Çevre Düzenleme İşi	2016-2018	2.478.000,00	KVMGM
37	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Ayanis Kalesinin Turizm Kazandırılması Projesi (Ayanis Kalesi Tapınak Alanı Uygulama İşi)	2016-2017	1.412.788,70	KVMGM
38	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Urartu Müzesi Teşhir Tanzimi Uygulama İşi	2017-2019	11.558.108,55	KVMGM
KVMGM: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Bazı projelerin bitiş tarihleri net olmadığı için tabloya eklenmemiştir.					

Kaynak: (Van Röleve ve Anıtlar Müdürlüğü, 2019)

Sonuç ve Öneriler

Kültür ve Turizm Bakanlığı 29/04/2003 tarih ve 25093 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 4848 sayılı kanunda belirlenen amaç da görüldüğü gibi tarihi ve kültürel değerlere önem vermektedir. Bakanlığın vizyon ve misyonunda bu değerlere tekrar vurgu yapılarak Türkiye'nin turizm sektöründe dünya lideri olması hedeflenmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın belirlemiş olduğu stratejiler ve amaçlar doğrultusunda “Kentsel Ölçekte Markalaşma”, “Turizmin Çeşitlendirilmesi” ve “Turizm Gelişim Bölgeleri”¹ ile kültürel değerleri turizm için araçsallaştırarak kültür turizmine öncelik verdiği görülmektedir. Ayrıca Bakanlık stratejik amaçlar doğrultusunda oluşturmuş olduğu kültür ve

1 “Kentsel Ölçekte Markalaşma” başlığında mimari düzenlemeler olarak; şehir müzeleri, tarihi, kültürel ve mimari özelliği olan yapıların ve ören yerlerinin restorasyonu, onarımı ve çevre düzenlemesi, tarihsel çekim noktalarının çevresinde yeme-içme ve günübirlik ticari merkezler, Kültür Kentleri olarak; kültürel akşamların düzenlenmesi, fuar ve kongre merkezleri, sanat köyleri) “Turizmin Çeşitlendirilmesi” başlığında; (eko-turizm ve yayla turizmi, el sanatları eğitimi, müze evler, kültür köyleri, tanıtım ve yönlendirme, bilim ve doğa müzeleri, toplum eğitimi, kongre ve fuar turizmi, fuar turizmi merkezleri) ile “Turizm Gelişim Bölgeleri” başlığında ise; Urartu Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesine yönelik olarak turizmde ihtisaslaşan yerel, bölgesel, ulusal ve ulusla arası düzeyde yarışan marka turizm bölgelerinin tespiti amaçlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015c: 66-79).

turizm politikalarında tarihsel, kültürel ve doğal miras değerlerine sahip çıkarak bu değerleri topluma ve dünyaya yeniden kazandırmayı amaçlamaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı (2007-2013) kapsamında “Urartu Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi” olarak Van İlini kültür ve turizm ekseninden değerlendirmiştir. Ancak yatırımların içerikleri incelendiğinde; kültürel miras kapsamında tarihi, kültürel ve doğal miras alanlarını turizme kazandırmak adına fiziki altyapı ve restorasyonuna yönelik yatırımlar yapıldığı ve kültür turizminin öne çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Bakanlığın yapmış olduğu yatırımlar turizm değerlerinin ortaya çıkarılmasını ve kültür ekseninden turizmin canlandırılmasını amaçlamaktadır. Özellikle Urartu mirasının sürdürülebilir şekilde korunması ve Van İli’nin TRB2 Bölgesinde turizme yönelik çekim merkezine dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda Bakanlık, somut miras kapsamında fiziki alt yapı ve restorasyon projelerini desteklemiştir. Buna göre Kültür ve Turizm Bakanlığı kültürel mirası koruyup işlevselleştirerek turizmi canlandıracak bir yatırım aracına dönüştürmektedir. Doğrudan kültüre yönelik yapılan yatırımlar aslında turizm ekseninden bir kalkınmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Van İli’nde kültürden çok turizmi öne çıkardığı görülmektedir.

DAKA (Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı) tarafından TRB2 Bölgesi’nin (Van, Bitlis, Muş ve Hakkari) Cazibe Merkezi olarak belirlenen Van İli, özellikle kültürel miras değerlerinin turizme kazandırılması noktasında önem arz etmektedir. Bu nedenle Bakanlığının yatırımları ile bölgesel aktör olan DAKA’nın bölgesel kalkınma politikaları örtüşmektedir.

Araştırma, Kültür ve Turizm Bakanlığının belirlemiş olduğu stratejileri Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü’ne ait yatırımlar kapsamında değerlendirdiği için özgündür. 2005-2017 yılları arasında Van Kalesi (Urartular), Hoşap Kalesi (Urartu-Osmanlı), Zerne Kalesi (Abbasiler) ve Ayanis Kalesi (Urartular), Akdamar Kilisesi (Vasporakan Krallığı), Çelebibağ Selçuklu Mezarları (Selçuklu) ve Feqiye Teyran Evi gibi farklı uygarlıklara/kültürlere/kimliklere yatırım yapılarak Van İli’nin kültürel çeşitliliğinin ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır. Ancak yatırımlar 2005-2017 yılları arasında nitel ve nicel anlamda farklılık göstermektedir. Örneğin 2005-2010 yılları arasında toplamda 12 proje desteklenmiştir ve bu projeler ağırlıklı olarak Urartu ve Ermeni yapılarına yönelik restorasyon çalışmalarını içermektedir. 2011-2017 yılları arasında ise 24 proje desteklenmiş olup Urartu yapılarına yönelik projelerin yanı sıra İslam aleminde önem-

li şahsiyetlere ait yapılar da restore edilerek hizmete açılmıştır. Özellikle 2012 yılında Feqiye Teyran Evi restorasyon projesi dönemin politik ve siyasi gündeminde “ Kürt Açılımı” olarak tanımlanan döneme denk gelmesi açısından anlamlıdır. 2011-2017 yılları arasında desteklenen projelerde en dikkat çekici noktalardan birisi ise 2010 yılından sonra Ermeni yapılarının restorasyonuna ilişkin herhangi çalışmaya gidilmemiş olmasıdır.

Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü’ne ait yatırımlar kapsamında Akdamar Adası’nda bulunan Surp Haç Kilisesi’nin restore edilmesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın özel izniyle yılda bir kez ibadete açılması ile adayı ziyaret eden yerli ve yabancı turist sayısında artış olmuştur (Kalay ve Yıldız, 2017: 132-133). Ayrıca 2015 Akdamar Anıt Müzesi’nin ve 2016 yılında Van Kalesi’nin UNESCO tarafından Dünya Geçici Miras Listesi’nde yer alması da turizm politikalarının ve bu politikalara yönelik yatırımların ne kadar doğru olduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Van ilinde bir çok kültürel miras değerleri restorasyon ve konservasyon çalışmalarından yoksundur. Özellikle 2019 yılında Resmi Gazete’de yayınlanan kararı ile “Kesin Korunacak Hassa Alan” olarak sınıflandırılan Ermenilere ait Adır ve Çarpanak Adası’ndaki manastırlar ile Eski Van şehrinde yok olan yedi adet kilisenin restorasyonlarının yapılması Van’ın kültürel çeşitliliğini ve ortak mirasını vurgulamak açısından önemli görülmektedir. Bu çeşitliliğe ve kültürel mirasa yönelik çalışmaların turizm ve kültür politikalarında yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde önemli ölçüde olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Başdoğan, G. (2017). *Türkiye’de Kalkınma Politika ve Yatırımları İçinde Kültür Eksenli Yatırımların Analizi: Avrupa Birliği, Merkezi ve Yerel Yönetim Yatırımları Açısından Van Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Başkaya, F. (2000). *Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Baykul, A. ve Maden, S.I., (2017). Bölgesel Kalkınma ve Turizm İlişkisi: TR61 Bölgesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 65-73.
- DAKA, (2014). *Vizyon 2023: Van İli ve İlçeleri Vizyon 2023 Ortak Akıl Stratejik Eylem Planı*.
- Demir, Ş. Ş. (2014). Beş Yıllık Kalkınma Planlarından Türkiye Turizm Stratejisi 2023’e: Turizmde Tanıtma Çalışmalarına Yönelik İçer-

- rik Analizi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (15), 101-121.
- DPT, (2006). Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Eser, K.ve Gökmen, Ç.E. (2009). Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2), 41-56.
- Kalay, H. ve Yıldız, S. (2017). Akdamar Anıt Müzesi'nin (Kilisesi) Tarihsel Süreçleri ve Kültürel Miras Turizmi Açısından Önemi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 121-136.
- Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22), 11-29.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2015a). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Turizm Bakanlığı Kuruluş Amacı ve Görevleri.
- _____. (2015b). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Turizm Bakanlığı Merkez Teşkilatı.
- _____. (2015c). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013, Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- _____. (2015d). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Dönemi Stratejik Planı. Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- _____. (2015e). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Çalışma Yönergesi. Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Manga, M., Bal, H., Algan, N. ve Kandır, E.D. (2015). Beşeri Sermaye, Fiziksel Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: BRICS Ülkeleri ve Türkiye Örneği, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (1),45-60.
- Negiz, N. (2017). Kent–Turizm–Kalkınma İlişisine Arkeoloji Ekseninden Bakmak: Yalvaç Pisidia Antiokheiası Üzerinden Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 153-164.
- Oktayer, N., Susam N. ve Çak M. (2007). *Türkiye’de Turizm Ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Resmi Gazete, (2003). Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında 4848 Sayılı Kanun, 29 Nisan 2003, Sayı:25093.

- SEGE, (2011). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE 2011. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- Şenses, F. (2001). “Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Gerilemesi”, Şenses, F. (Ed.). *Gelişme İktisadi ve İktisadi Gelişme: Nereden Nereye? İçinde* (s.93-129). İstanbul: İletişim Yayınları.
- TUİK, (2016). Van ili TUİK Verileri.
- Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, (2019). Van Rölöve Anıtlar Müdürlüğü 2005-2019 Yıllarına Ait Yatırımlar, Van.
- WWTC, (2019). Travel&Tourism Economic Impact 2019 World, London.